

**Dominicaans
Studiecentrum**

voor Theologie en Samenleving

JAARVERSLAG 2016

Dominicaans Studiecentrum
voor Theologie en Samenleving

Dominicaans Studiecentrum
voor Theologie en Samenleving

Jaarverslag 2016

Post- en bezoekadres:

DSTS / Project W!J
Nieuwe Herengracht 18
1018 DP Amsterdam
Tel.: 020-6235721
E-mail: secretariaat@dsts.nl
www.dsts.nl
www.nieuwwij.nl

Het Dominicaans Studiecentrum voor Theologie en Samenleving (DSTS) bestaat sinds 1988. Het is opgericht door de Nederlandse dominicanen en wordt door hen bekostigd. Vanaf de oprichting fungeert het DSTS als een vrijplaats voor theologisch onderzoek, naast de door kerken en overheid gefinancierde theologische instellingen in Nederland. De opdracht van het DSTS bestaat eruit een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van een eigentijdse theologie in de West-Europese context. Actuele maatschappelijke ontwikkelingen vormen het vertrekpunt van de vier jaar durende interdisciplinair opgezette onderzoeksprogramma's. De resultaten hiervan worden in boeken, artikelen, lezingen, interviews, et cetera verspreid en vinden via de traditionele en de nieuwe media hun weg naar een in religie en zingevingsvragen geïnteresseerd publiek.

Meer informatie is te vinden op www.dsts.nl.

Inhoud

Woord vooraf	6
1 Onderzoek op het DSTS	8
1.1 Onderzoeksprogramma naar meervoudige religiositeit op DSTS en VU	8
1.2 Nieuw onderzoeksprogramma (2017-2021)	11
1.3 Nieuw logo en website DSTS	12
2 De Edward Schillebeeckx-leerstoel voor Theologie en Samenleving	13
2.1 Achtergrond	13
2.2 Nieuwe ontwikkelingen rond de leerstoel in 2016	13
2.3 Onderwijs en onderzoek vanuit de leerstoel	14
2.4 Gasthoogleraarschap in Hamburg	15
2.5 Activiteiten vanuit de leerstoel	15
2.6 Internationale functies	16
2.7 Begeleiding promovendi	16
2.8 Overige academische activiteiten	17
2.9 Lezingen en publicaties vanuit de leerstoel	17
3 Samenwerking in dominicaans verband	18
3.1 Overleg met het Dominicaans Platform Nederland (DPN)	18
3.2 Festiviteiten 800 jaar dominicanen	18
3.3 Landelijk Projectenoverleg van dominicaanse projecten	19
4 Project W!J en de multimediale website Nieuwwij.nl	20
4.1 Doelstelling	20
4.2 Verzelfstandiging van W!J	20
4.3 W!J in 2016 online: de website Nieuwwij.nl	20
4.4 W!J in 2016 offline: W!J leert, W!J werkt, W!J adviseert	21
4.5 Nieuwwij.nl in samenwerkingsverbanden	22
4.6 Medewerkers Project W!J	22
5 European Project for Interreligious Learning (EPIL)	23
6 Publicaties, lezingen en andere activiteiten van de stafleden	24
6.1 Publicaties	24
6.2 Publicaties op Nieuwwij.nl	28
6.3 Recensies van DSTS-uitgaven	31
6.4 Lezingen en presentaties	31
6.5 Academische activiteiten	33
6.6 Media	34
6.7 Lidmaatschappen en werkgroepen	35
6.8 Besturen, redacties en adviesgroepen	36
7 Staf en Bestuur DSTS	37
7.1 Staf en directie	37
7.2 Bestuur	37
8 Vooruitblik	39

Woord vooraf

Het DSTS-onderzoeksprogramma ‘Meervoudige religieuze binding als toekomstperspectief voor religie in Nederland?’ ging in 2016 zijn laatste jaar in. In het najaar verscheen de bundel *Tussen waarheid en wijsheid* onder redactie van Manuela Kalsky en André van der Braak bij Amsterdam University Press. Daarin staat de vraag naar *veritas* – een belangrijk thema binnen de dominicaanse traditie – in een pluriforme samenleving centraal. Wat is waarheid? Een actuele vraag in een tijd van *alternative facts*. Eveneens verscheen *God, iets of niets?* van Taede Smedes. Samen met twee andere (jonge) onderzoekers was hij in 2015 en in de eerste maanden van 2016 als wetenschappelijk medewerker aan het DSTS verbonden. Zijn boek kreeg veel aandacht in de media en was voor het einde van 2016 al toe aan een tweede druk. In dit jaarverslag wordt nader op beide boekpublicaties ingegaan.

In 2016 werd het laatste deel van het DSTS-onderzoeksprogramma uitgevoerd onder bezoekers van dominicaanse vormingscentra in Nederland. Anke Liefbroer onderzocht als tijdelijke DSTS-medewerker in hoeverre de deelnemers aan activiteiten van deze centra multireligieus zijn. Het klooster in Huissen en Zwolle en het project AdemInn van Het Steiger in Rotterdam waren bereid aan het onderzoek mee te werken. De resultaten worden in het voorjaar 2017 in een onderzoeksrapport en een ‘glossy’ gepresenteerd.

Met het einde van het lopende onderzoeksprogramma in zicht werd in 2016 gewerkt aan de opzet van een nieuw vierjarig DSTS-onderzoeksprogramma. Het gaat in de zomer van 2017 van start en richt zich op een ‘Theologie van het goede leven voor allen’. Welke bijdrage kan hieraan vanuit dominicaans-theologisch en transreligieus perspectief worden geleverd?

Wat Project W!J betreft stonden verzelfstandiging en uitbouw van online en offline activiteiten in 2016 centraal. Nieuw Wij is inmiddels een merknaam voor kwalitatief hoogstaande actuele religieuze en levensbeschouwelijke content in Nederland. Niet alleen kwamen gemiddeld 77.000 unieke bezoekers per maand naar onze website, ook 33 trainers sloten zich via een train-de-trainertraject bij Nieuw Wij aan. Meer hierover is te lezen in het jaarverslag van Nieuwwij.nl. Per 1 januari 2017 is Project W!J verzelfstandigd en valt dit project niet meer onder de verantwoordelijkheid van het DSTS. Stichting Nieuw Wij zal erop toezien dat dit onder de vleugels van het DSTS groot geworden project binnen drie jaar met de steun van enkele fondsen op eigen benen weet te staan.

Als DSTS-directeur en houder van de Edward Schillebeeckx-leerstoel voor Theologie en Samenleving aan de Vrije Universiteit werd ik uitgenodigd voor een gastprofessoraat aan de *Akademie der Weltreligionen* van de Universiteit Hamburg. Daar verzorgde ik gedurende het zomersemester colleges over het oude en het aankomende DSTS-onderzoeksprogramma. In het najaar volgde een uitnodiging van de staf van president Obama aan Project W!J om deel te nemen aan een internationale *faith leadership*-conferentie van entrepreneurs en wetenschappers in Washington DC. Daarnaast kreeg het DSTS ook in 2016 veel aanvragen uit binnen- en

buitenland om lezingen te geven over de betekenis van een 'nieuw wij' en het onderzoek naar *multiple religious belonging*. Dit alles maakt duidelijk dat het Dominicaans Studiecentrum zijn opdracht waarmaakt. Net als de dominicanen in de Middeleeuwen staan we op het marktplein, in het centrum van de samenleving, en leveren wij als klein Nederlands onderzoekscentrum van de dominicanen een in verhouding grote bijdrage aan de discussie over theologische vragen in een multireligieuze en (post-)seculiere samenleving.

Rest mij nog iedereen te danken die in het afgelopen jaar een bijdrage heeft geleverd aan het DSTS, via het onderzoek, het secretariaat, de website, de trainersopleiding en niet te vergeten het vullen van de koekjestrommel.

Prof. dr. Manuela Kalsky

Amsterdam, maart 2017

1 Onderzoek op het DSTS

In 2016 werd op het DSTS verder gewerkt aan het onderzoeksprogramma 'Meervoudige religieuze binding als toekomstperspectief voor religie in Nederland?' (2013 t/m 2016). De tijdelijke onderzoekers die in 2015 in het kader van dit programma bij het DSTS in dienst waren gekomen, hebben begin 2016 hun werk afgerond. In de loop van het jaar werd ook een nieuwe tijdelijke onderzoeker aangetrokken (zie 1.1.5). Naast dr. Manuela Kalsky maakt dr. André van der Braak deel uit van het onderzoeksteam van het DSTS, als freelance onderzoeker.

1.1 Onderzoeksprogramma naar meervoudige religiositeit op DSTS en VU

Het DSTS-onderzoek naar meervoudige religieuze binding (*multiple religious belonging*) wordt vormgegeven in nauwe samenwerking met het NWO-onderzoeksproject op de Vrije Universiteit naar *multiple religious belonging*. DSTS-directeur Manuela Kalsky heeft als houder van de Edward Schillebeeckx-leerstoel voor Theologie en Samenleving (zie hoofdstuk 2) een gelijknamig VU-project bij NWO ingediend, samen met André van der Braak, hoogleraar boeddhistische filosofie in dialoog met andere levensbeschouwelijke tradities. Dat is voor de duur van vier jaar (2013 t/m 2017) toegekend. Een PhD-student (Daan Oostveen) en een postdoc (dr. Joantine Berghuijs) doen – op hermeneutisch en empirisch gebied – eveneens onderzoek naar *multiple religious belonging* op de VU, gefinancierd door NWO.

1.1.1 Het DSTS-onderzoek in 2016

Het in 2013 gestarte onderzoek naar meervoudige religieuze binding heeft zich gedurende 2016 verder verdiept. DSTS-directeur Manuela Kalsky en onderzoeker André van der Braak hebben verschillende activiteiten ontplooid. Zo verzorgden zij van 19 tot en met 21 februari in het Dominicanenklooster Huissen een goed beoordeeld studieweekend over 'multireligieus en rituelen'. Aan de hand hiervan publiceerde André van der Braak een artikel over dit onderwerp in het tijdschrift *Laetare*.

Op 15 april werd een *expert meeting* georganiseerd met een aantal Duitse dominicanen die het DSTS bezochten. Aanwezig waren de dominicanen Ulrich Engel, Thomas Eggensperger en Bernhard Kohl van het dominicaanse Institut Marie-Dominique Chenu in Berlijn. Zij werden vergezeld door twee kapucijnen: Thomas Dienberg en Christophorus Goedereis.

In het kader van 800 jaar dominicanen werd een lezingencyclus georganiseerd over dominicanen en de ontmoeting met andere culturen en tradities (zie paragraaf 1.1.4). Het boek *Tussen waarheid en wijsheid* werd door Manuela Kalsky en André van der Braak afgerond en gepubliceerd (zie paragraaf 1.1.2).

In 2016 zagen verschillende publicaties het licht van de onderzoekers die in 2015 en begin 2016 tijdelijk bij het DSTS in dienst waren.

Taede Smedes publiceerde bij Amsterdam University Press het boek *God, iets of niets?*. In dit boek beschrijft Smedes de vervagende grenzen tussen ‘geloof’ en ‘ongeloof’. Hij doet dit door te focussen op drie groepen zinzoekers: religieuze atheïsten (d.w.z. atheïsten die niet in God geloven, maar die zichzelf wel ‘religieus’ noemen), religieuze naturalisten (een subgroep van de religieuze atheïsten, voornamelijk natuurwetenschappers die hun zingeving vooral aan de natuur en aan hun natuurwetenschappelijke werk ontleen) en posttheïsten (mensen die het christelijk geloof opnieuw proberen te doordenken met achterlating van het klassieke theïsme). Van iedere groep beschrijft Smedes een aantal toonaangevende denkers en laat zo zien hoe zij bruggenbouwers zijn die de traditionele kloof tussen geloof en ongelooft achter zich laten. De publieke belangstelling voor het boek was meteen groot. In dagblad *Trouw* verscheen een groot artikel. Al vrij vlot verschenen de eerste recensies, die erg positief waren (*Trouw* gaf het boek vier van vijf sterren). Halverwege oktober maakte de uitgever bekend dat de eerste druk van het boek nagenoeg was uitverkocht, waarna begin november de tweede druk verscheen.

Ook de activiteiten van de andere tijdelijke DSTS-onderzoekers resulteerden in 2016 in publicaties. Matthias Kaljouw schreef de brochure *Religie en onderwijs: tijd voor een heroriëntatie* (wordt in 2017 gepubliceerd op de website van DSTS); Bart Mijland schreef samen met Manuela Kalsky het artikel ‘Biocultureel pluralisme als toekomstperspectief. Van Happy Energy religie naar “Verbind de verschillen”’. Dit is in december gepubliceerd in het tijdschrift *Waardenwerk/Journal of Humanistic Studies*.

1.1.2 Bundel *Tussen waarheid en wijsheid*

De reeds in het vorige jaarverslag aangekondigde artikelenbundel *Tussen waarheid en wijsheid. De waarheidsvraag in het licht van religieuze diversiteit* werd door Amsterdam University Press geaccepteerd voor publicatie. In de zomer van 2016 voerden Manuela Kalsky en André van der Braak de redactie van deze bundel. In deze bundel komt de vraag naar religieuze waarheidsaanspraken aan de orde. In een samenleving die in toenemende mate wordt gekenmerkt door culturele en religieuze diversiteit en door *multiple religious belonging*, wordt het waarheidsprobleem actueel. Meerdere religieuze tradities omarmen, betekent dit ook meerdere waarheden aanvaarden? Doet religieuze waarheid er niet meer toe? Of moeten we toe naar een ruimer waarheidsbegrip?

Het boek werd gepresenteerd op zondag 30 oktober 2016 in het kader van een symposium over waarheid in het Dominicanenklooster Huissen. André van der Braak, Joris Vercammen (oud-katholiek aartsbisschop van Utrecht) en Mohammed Benzakour (schrijver) traden als spreker op. Daarnaast organiseerde uitgever Amsterdam University Press op 15 november 2016 in Spui25 in Amsterdam een bijeenkomst over zowel dit boek als het boek *God, iets of niets?* van oud-DSTS-onderzoeker Taede Smedes (zie de vorige paragraaf). Naast inleidingen op de twee boeken waren er reacties van publicist en filosoof Ger Groot en van Angela Roothaan, universitair docent praktische filosofie aan de faculteit der Geesteswetenschappen van de VU. Aan de aansluitende paneldiscussie namen Ger

Groot, Angela Roothaan, André van der Braak, Taede Smedes en DSTS-directeur Manuela Kalsky deel.

De bundel *Tussen waarheid en wijsheid* richt zich op de theologische en maatschappelijke implicaties van het ontstaan en bestaan van *multiple religious belonging*. Als zodanig behoort het tot het toegepaste deel van het DSTS-onderzoek.

1.1.3 De spiritualiteit van Meister Eckhart

Naar aanleiding van het in 2014 verschenen boek *De spiritualiteit van Meister Eckhart* verzorgde André van der Braak een aantal activiteiten. Op 17 maart hield hij de Kloosterlezing in het Dominicanenklooster Zwolle. Van 16 tot 18 september organiseerde hij samen met Marcel Braekers en Welmoed Vlieger een studieweekend over Meister Eckhart. Voor september 2017 staat zo'n weekend weer gepland.

Deze activiteiten zijn vooral van belang voor de disseminatie van de resultaten van het DSTS-onderzoek.

1.1.4 Activiteiten in het kader van 800 jaar dominicanen

Als bijdrage aan de festiviteiten in 2016 rondom 800 jaar dominicanen organiseerde het DSTS een lezingencyclus in het Dominicanenklooster Huissen over dominicanen en de ontmoeting met andere tradities en culturen. Op 9 april hield André van der Braak een lezing over de universele mystiek van Meister Eckhart en Ibn al-Arabi. Op 23 april stond een lezing gepland van Jorge Castillo over Bartolomé de las Casas (1484-1566) en de wereld van de indianen (helaas geannuleerd vanwege te weinig aanmeldingen). Op zaterdag 4 juni gaf André van der Braak een lezing over de Japanse pater Vincent Shigeto Oshida (1922-2003), die bekendheid geniet als dominicaan, zenmeester en pionier van de interreligieuze dialoog. Directe en gedeelde ervaring vond hij veel belangrijker dan intellectuele discussie. Het samen vieren van de eucharistie, aanwezig zijn in de stilte en persoonlijke ontmoeting stonden bij hem centraal.

Ook deze activiteiten waren vooral van belang voor de disseminatie van de resultaten van het DSTS-onderzoek.

Los van deze cyclus, maar wel binnen het kader van 800 jaar dominicanen, stond de lezing die de dominicaanse theoloog en econoom Albino Barrera o.p. gaf op 20 mei in het parochiecentrum Effata te Nijmegen. Deze lezing had als titel 'A Dominican view on economics' en werd georganiseerd door het DSTS in samenwerking met het Nijmegen Institute for Mission Studies.

1.1.5 Nieuwe onderzoekster: Anke Liefbroer

Dankzij een door Projecten in Nederland toegekende subsidie kon, net als in voorgaande jaren, een onderzoekster voor één jaar het DSTS komen versterken. In 2016 was dat religiewetenschapster Anke Liefbroer. Zij voerde voor het DSTS een empirisch onderzoek uit naar *multiple religious belonging* onder bezoekers en

begeleiders van de dominicaanse centra in Nederland, met een nadruk op Huissen en Zwolle. Zij vulden een online vragenlijst in over de mate waarin zij elementen uit verschillende religies combineren. In totaal kwamen er 472 volledig ingevulde enquêtes retour. Uit het onderzoek bleek dat een meerderheid van hen (61 procent) elementen uit verschillende religies combineert. De deelnemers missen activiteiten gericht op het combineren van elementen uit verschillende religieuze tradities echter nauwelijks in de centra.

Uit de resultaten blijkt verder dat het 'wel of niet combineren' samenhangt met onder meer iemands netwerk, de bronnen die men belangrijk vindt en de activiteiten waarvoor men interesse en motivatie heeft: 'Combineerders' hebben gemiddeld een netwerk dat meer (religieus) divers is dan dat van 'niet-combineerders', zij putten sterker uit bronnen als de natuur, verdiepende gesprekken, persoonlijke rituelen en praktijken en theologische, filosofische of spirituele teksten en zij hebben interesse in en motivatie voor andersoortige activiteiten dan deelnemers die niet combineren.

Een uitgebreide, Nederlandstalige versie van de onderzoeksresultaten komt binnenkort beschikbaar en zal worden gepubliceerd op www.dsts.nl. Daarnaast is een academisch artikel hierover ter review toegezonden aan het *Journal of Contemporary Religion*. Ten slotte zullen de resultaten op toegankelijke wijze gepresenteerd worden in een nog te verschijnen 'glossy'.

Het onderzoek van Anke Liefbroer maakte deel uit van het kwalitatieve en exploratief empirische deel van het DSTS-onderzoek om het verschijnsel van meervoudige religieuze binding in Nederland in kaart te brengen. Vanuit de gezamenlijk dominicaanse achtergrond was met name de focus op de dominicaanse centra in het bijzonder van belang voor het DSTS.

1.1.6 Voorbereidingen voor afsluiting van het onderzoek

In mei 2017 zullen de resultaten van het onderzoeksprogramma voor een breder publiek uitgegeven worden in de vorm van een 'glossy' met als titel *MiX*. De voorbereidingen voor deze publicatie zijn in het najaar van 2016 van start gegaan, met Frieda Pruijm als redactiecoördinator.

1.2 Nieuw onderzoeksprogramma (2017-2021)

Het nieuwe onderzoeksprogramma, dat halverwege 2017 van start gaat, werd in 2016 in de steigers gezet. Als thema is gekozen voor 'Theologie van het goede leven voor allen: bijdragen vanuit dominicaans en transreligieus perspectief'.

Net als andere DSTS-onderzoeken is dit programma gericht op het analyseren van de 'tekenen van de tijd' en het theologisch doorgronden hiervan in wisselwerking met de christelijke traditie(s). Een van die tekenen is de vraag naar 'het goede leven voor allen', die niet alleen op mondiaal maar ook op Europees niveau relevanter lijkt dan ooit. Het 'goede leven voor allen' omvat de gehele samenleving. Tegelijk gaat vanuit de Bijbelse inspiratie van de dominicaanse theologie bijzondere aandacht uit naar die

mensen in onze samenleving die in de knel zitten. Te denken valt hierbij aan vluchtelingen, die ook in Nederland de gemoederen bezighouden. Maar ook vragen omtrent armoede, milieu en mensenrechten vallen hieronder. Als theologisch onderzoekscentrum zal het DSTS in het nieuwe onderzoeksprogramma vanuit dominicaans-theologisch en transreligieus perspectief op zoek gaan naar de ingrediënten die nodig zijn voor 'het goede leven voor allen'. We hopen met dit onderzoek aan te tonen, dat oude christelijke begrippen als 'Rijk Gods' en het dominicaanse *salus animarum* (heil der zielen) een positieve bijdrage kunnen leveren aan de gesecculariseerde en multireligieuze Nederlandse samenleving.

Dit onderzoeksprogramma werd in 2016 voorbereid en uitgewerkt door Manuela Kalsky, in samenspraak met André van der Braak, Peter Nissen en anderen. Verschillende mensen uit dominicaanse kring gaven feedback op het eerste concept. Manuela Kalsky was in Berlijn om met Ulrich Engel, Thomas Eggenberger en Duitse dominicanen van het Institut M.-Dominique Chenu het onderzoeksprogramma en een eventuele toekomstige samenwerking nader te bespreken. De voorbereidingen leidden uiteindelijk tot het plan dat in november 2016 door het Dominicaans Platform Nederland (DPN) werd gehonoreerd.

1.3 Nieuw logo en website DSTS

Omdat de huidige website van het DSTS nogal verouderd is, werd in 2016 besloten om een geheel nieuwe website te bouwen. Tegelijk hiermee werd besloten om het logo van het DSTS te vernieuwen. Het ontwerpen van het logo bleek een lastige en daardoor langdurige opgave. De staf van het DSTS is tevreden met het logo dat uit deze zoektocht is voortgekomen.

Daarna kon begonnen worden met het ontwerpen van de nieuwe website. Ook dit is een langdurig proces, omdat de nieuwe site toekomstbestendig moet zijn. Dit betekent dat er hoge eisen worden gesteld aan de grondstructuur van de site. Ook hier geldt dat de staf van het DSTS tevreden is over het eindproduct.

2 De Edward Schillebeeckx-leerstoel voor Theologie en Samenleving

2.1 Achtergrond

Sinds 1 januari 2012 is de Edward Schillebeeckx-leerstoel voor Theologie en Samenleving gevestigd aan de faculteit Godgeleerdheid van de Vrije Universiteit (VU) in Amsterdam. De leerstoel is een initiatief van het Dominicaans Studiecentrum voor Theologie en Samenleving (DSTS) en De Nieuwe Liefde (DNL). Doel van de leerstoel, op initiatief van DNL-oprichter Huub Oosterhuis vernoemd naar de dominicaanse theoloog Edward Schillebeeckx, is het verbinden van theologie en samenleving in de geest van Schillebeeckx. Daartoe reflecteert de leerstoelhouder op religieuze transformaties in de hedendaagse maatschappij. De leerstoel wordt bekleed door DSTS-directeur dr. Manuela Kalsky.

2.2 Nieuwe ontwikkelingen rond de leerstoel in 2016

Het vergroten van de internationale academische zichtbaarheid van de leerstoel resulteerde in 2016 in een gasthoogleraarschap aan de Akademie der Weltreligionen van de Universität Hamburg. Gedurende het verblijf van Manuela Kalsky in Hamburg (april tot juli) stonden gezamenlijke onderzoekseminars, het geven van onderwijs en publieke optredens centraal (zie paragraaf 2.4).

Het universitaire netwerk werd verder geïntensiveerd door in te gaan op uitnodigingen voor internationale lezingen en papers op universiteiten in Washington DC, Wroclaw, Oslo en Hannover (zie paragraaf 6.5.1).

Ook de interdisciplinaire connecties binnen de Vrije Universiteit werden geïntensiveerd door samen met prof. dr. Thijl Sunier, hoogleraar Islam in Europese Gemeenschappen, in 2016 opnieuw de module van twaalf colleges te geven voor de *honour students* van VU en UvA over 'Religion, Identity and Conflict'. In het vervolg wordt nader ingegaan op deze en andere activiteiten van de leerstoelhouder in 2016.

Op 22 en 23 september nam Manuela Kalsky op uitnodiging van de staf van de toenmalige Amerikaanse president Barack Obama deel aan de President's Interfaith and Community Service Campus Challenge, gehouden op Gallaudet University in Washington DC. Deze jaarlijkse conferentie werd in 2011 door Barack Obama in het leven geroepen. De leerstoelhouder presenteerde op deze conferentie haar onderzoek in relatie tot het websiteproject Nieuwwij.nl in twee *breakout sessions*: één over het leggen van verbindingen tussen niet-religieuze en religieuze *peace builders* en één over media- en communicatiestrategieën ter bestrijding van intolerantie. Ook maakte zij deel uit van het International Higher Education Interfaith Leadership Forum, georganiseerd door Georgetown University in Washington DC, voorafgaand aan de Campus Challenge. Voor deze *expert meeting* waren zestig deskundigen uit 31 landen uitgenodigd. Er werd kennis gedeeld op het gebied van interreligieuze samenwerking en het wereldwijde netwerk op het gebied van *peacebuilding* en *reconciliation* werd versterkt.

2.3 Onderwijs en onderzoek vanuit de leerstoel

In 2016 werd verder gewerkt aan het NWO-onderzoeksprogramma 'Multiple Religious Belonging: Hermeneutical and empirical explorations of hybrid religiosity' (december 2013 – december 2017). Door middel van conceptueel-hermeneutisch en empirisch onderzoek wordt het verschijnsel *multiple religious belonging* in kaart gebracht. Leerstoelhouder Manuela Kalsky geeft samen met prof.dr. André van der Braak (hoogleraar boeddhistische filosofie in dialoog met andere levensbeschouwelijke tradities, Vrije Universiteit) leiding aan dit project. Gezamenlijk treden zij op als promotoren van de aan het onderzoeksprogramma verbonden promovendus, Daan Oostveen.

Op 22 maart vond de jaarlijkse bijeenkomst plaats met de maatschappelijke partners van het onderzoeksprogramma. Deze partners zijn DSTS/Nieuwwij, De Nieuwe Liefde (DNL), IKON/EO-tv, Dominicanenklooster Huissen en de Vereniging van Geestelijk VerZorgers (VGVZ). Er waren regelmatig bijeenkomsten van het onderzoeksteam, waar de vorderingen en plannen m.b.t. de verschillende onderdelen van het project werden besproken.

Manuela Kalsky verzorgde onderwijs over *multiple religious belonging* (mrb) tijdens haar gasthoogleraarschap aan de Akademie der Weltreligionen in Hamburg (zie paragraaf 2.4). Promovendus Daan Oostveen presenteerde daar zijn promotieonderzoek over mrb in een gastcollege.

De leerstoelhouder werd in 2016 benaderd om als gastredacteur op te treden voor een mrb-editie van het online tijdschrift *Open Theology* van wetenschappelijke uitgever De Gruyter. Zij nam de uitnodiging aan en André van der Braak werd als gastredacteur toegevoegd. Gezamenlijk selecteerden zij de auteurs voor dit themanummer. Inmiddels is de eerste reeks artikelen gepubliceerd, onder meer van Daan Oostveen en dr. Joantine Berghuijs. In de loop van het voorjaar worden meer artikelen toegevoegd, waaronder ook die van de redacteurs van het tijdschrift. Zie voor de artikelen: <https://www.degruyter.com/view/j/opth.2017.3.issue-1/issue-files/opth.2017.3.issue-1.xml>

De leerstoelhouder gaf verder lezingen over het mrb-onderzoek in binnen- en buitenland, op wetenschappelijke conferenties en voor een breed publiek. Zij werkte aan verschillende artikelen over het onderwerp, die reeds in 2016 zijn verschenen of in 2017 nog moeten worden gepubliceerd (zie paragraaf 6.1.1).

In oktober 2016 begonnen de voorbereidingen voor het uitgeven van een 'glossy'. Daarin worden de onderzoeksresultaten gepubliceerd van het mrb-onderzoek op het DSTS en de VU. Deze publicatie zal worden uitgegeven door Amsterdam University Press.

2.4 Gasthoogleraarschap in Hamburg

Gedurende het zomersemester van 2016 bekleedde Manuela Kalsky een gasthoogleraarschap aan de Akademie der Weltreligionen van de universiteit van Hamburg. Daarin stonden onderzoek, onderwijs en publieke optredens centraal, waaronder een lezing in het stadhuis van Hamburg met aansluitende discussie met vertegenwoordigers uit politiek en wetenschap.

Een door de leerstoelhouder opgezette collegereeks over 'Theologie des guten Lebens für alle aus transreligiöser Sicht', in samenwerking met prof. dr. Ephraim Meir (Bar-Ilan University, Israël), viel in de categorie 'dialogisch onderwijs' en werd door studenten en betrokken docenten positief geëvalueerd. Aan het college werkten gasthoogleraren uit islam (prof. dr. Katajun Amipur), boeddhisme (prof. dr. Sallie B. King) en hindoeïsme (prof. dr. Anantanand Rambachan) mee. Aan een gezamenlijke publicatie wordt gewerkt. De tweede collegereeks, 'Kulturelle und religiöse Vielfalt in Europa: Identitätsdiskurs, Social Media, Hybridisierung des Religiösen und die Konsequenzen für den interreligiösen Dialog', ging onder andere over het aan de Vrije Universiteit uitgevoerde NWO-onderzoek naar *multiple religious belonging*. Daan Oostveen, als promovendus verbonden aan dit onderzoeksprogramma, gaf een gastcollege in het kader van deze collegereeks.

Op de jaarlijkse *Fachtagung* van leerkrachten in de stad Hamburg op 24 mei hield de leerstoelhouder de hoofdlezing, waarin het mrb-onderzoek centraal stond. Er waren circa 150 leraren aanwezig.

Als lid van het Advisory Board van het internationale onderzoeksproject 'Religion and Dialogue in modern societies' van de universiteit Hamburg (zie: <https://www.awr.uni-hamburg.de/forschung/redi-projekt.html>) nam Manuela Kalsky tijdens haar gasthoogleraarschap deel aan de *expert meeting* aan de University of Oslo, 14-17 juni 2016. Zij maakte onderdeel uit van de onderzoeksgroep 'Dialogical Theology'.

2.5 Activiteiten vanuit de leerstoel

2.5.1 Activiteiten leerstoel op de VU

Onder leiding van de leerstoelhouder vond op 16 maart 2016 aan de Vrije Universiteit een symposium plaats over 'Levensbeschouwing & religie in het onderwijs van 2032'. Het voorbereidingsteam bestond uit vertegenwoordigers van de verschillende instanties, die dit evenement ook financieel mede mogelijk maakten: Faculteit Godgeleerdheid Vrije Universiteit, Hogeschool Windesheim, Arkade Cilon, VERUS - Vereniging voor katholiek en christelijk onderwijs in Nederland en de PThU Amsterdam. Bestuurders van het openbaar onderwijs (VOS/ABB - Anna Schipper) en het bijzondere onderwijs (VERUS - drs. Wim Kuiper) debatteerden met deskundigen uit wetenschap en praktijk onder het motto 'Religie doet ertoe' over de plaats van levensbeschouwelijk en religieus onderwijs in de toekomst. Vervolgens waren er zeven workshops waarin toekomstgerichte modellen van levensbeschouwelijke vorming werden gepresenteerd en besproken. De uitkomsten van het symposium werden aangeboden aan Platform Onderwijs2032.

Er waren zo'n tweehonderd betalende bezoekers. Voor meer informatie zie: <http://www.godgeleerdheid.vu.nl/nl/onderzoek/religie-doet-ertoe/programma/index.aspx>.

2.5.2 Edward Schillebeeckx-bijeenkomst in De Nieuwe Liefde

Op 7 november werd de jaarlijkse Schillebeeckx-lezing gehouden vanuit de Edward Schillebeeckx-leerstoel. Het thema was de relatie tussen christendom en racisme. Hoofdspreker was de Zuid-Afrikaanse dominee Mpho Tutu. Nadat zij had uitgelegd hoe kolonialisme en missiewerk hebben bijgedragen aan het racistische apartheidssysteem in Zuid-Afrika, sprak zij over hoe verschillend witte en zwarte landgenoten na de afschaffing van de apartheid vergiffenis interpreteerden. Na afloop van de lezing ging leerstoelhouder Manuela Kalsky met haar in gesprek.

Met het oog op de Nederlandse context en de 'Black Lives Matter'-beweging in de VS waren er bijdragen van Matthea Westerduin MA (PhD, VU theologie), ds Godian Ejiogu (pastoraal werker Amsterdam Zuid-Oost) en Hans van der Jagt MA (PhD VU, geschiedenis). Dr. Janneke Stegeman trad vanuit De Nieuwe Liefde op als dagvoorzitter.

2.5.3 Onderwijs

- Afronding en beoordeling stage Rosa van Bottenburg i.s.m. prof. dr. Maurits Berger, Universiteit Leiden.
- Collegereeks 'Theologie des guten Lebens für alle aus transreligiöser Sicht', samen met prof. dr. Ephraim Meir, Akademie der Weltreligionen, Universität Hamburg, april-juli.
- Collegereeks 'Kulturelle und religiöse Vielfalt in Europa: Identitätsdiskurs, Social Media, Hybridisierung des Religiösen und die Konsequenzen für den interreligiösen Dialog', Akademie der Weltreligionen, Universität Hamburg, mei-juli.
- Collegereeks 'Religion, Identity and Conflict', samen met prof. dr. Thijl Sunier, honoursprogramma VU en UvA, Vrije Universiteit, oktober-december.
- Gastcollege in de collegereeks 'Global Religion, Local Diversity' van prof. dr. Thijl Sunier, Vrije Universiteit, 24 november.

2.6 Internationale functies

- International Advisory Board van het onderzoeksproject 'Religion und Dialog', Akademie der Weltreligionen, Universität Hamburg. Samen met em. prof. dr. Paul Knitter (Union Theological Seminary, New York), prof. dr. Perry Schmidt-Leukel (Münster), prof. dr. Reinhold Bernhardt (Basel) en prof. dr. Volker Küster (Mainz).
- Vice-voorzitter bestuur European Project for Interreligious Learning (EPIL).

2.7 Begeleiding promovendi

Manuela Kalsky begeleidde in 2015 zes promovendi:

- Nora Asrami: *Identiteitsontwikkeling van jongvolwassen moslims in Nederland*. Promotor met als co-promotor dr. Alma Lanser-van der Velde.

- Daan Oostveen: *Hermeneutische aspecten van multiple religious belonging*. Promotor samen met prof. dr. André van der Braak.
- Adriana Balk: *Incest, godsbeelden en posttraumatische groei*. Promotor samen met prof. dr. Ruard Ganzevoort.
- Huub Purmer: *Meaning and Leadership in Emerging Communities*. Promotor samen met prof. dr. Joke van Saane en prof. dr. Maarten Verkerk (Maastricht/Eindhoven).
- Ghariba Loukouli: *Muslim Families outside the Healthcare System: a Cross-Cultural Examination*. Promotor samen met prof. dr. Hans Reinders.
- Sin Ai Kim: *Theological Analysis of Gender Discrimination among Korean Women Missionaries*. Promotor met als co-promotoren dr. Miranda Klaver en dr. Nicola Slee (Queens, Birmingham).

2.8 Overige academische activiteiten

Participatie aan VU-activiteiten

- Deelname aan vergaderingen hooglerarenberaad en afdelingsvergaderingen Beliefs and Practices.
- Bijdrage aan afscheid prof. dr. Hans Reinders, 11 februari.
- Deelname aan NOSTER-conferentie en lancering van de Netherlands Academy of Religion (NAR, KNAW), VU, 25 oktober

Curatoria

- Lid Curatorium bijzondere leerstoel Kerk in de context van de islam van prof. dr. B.J.G. Reitsma, Vrije Universiteit.
- Lid Curatorium bijzondere leerstoel Bijbelse theologie van prof. dr. J. Dubbink, Vrije Universiteit.

Benoemingscommissie

- Benoemingscommissie bijzondere leerstoel Feminist Practical Theology, The Queen's Foundation Birmingham/Vrije Universiteit.

Promotiecommissie

- Ruthanne SooHee Pierson Crapo, *The way of love: practising an Irigarayan ethic*. Promotie 17 februari 2016.

2.9 Lezingen en publicaties vanuit de leerstoel

Een overzicht van lezingen en publicaties die (mede) in het kader van de leerstoel tot stand kwamen, is opgenomen in hoofdstuk 6.

3 Samenwerking in dominicaans verband

3.1 Overleg met Dominicaans Platform Nederland (DPN)

Er is in 2016 regelmatig contact en overleg geweest met het DPN, met name over het nieuwe onderzoeksprogramma van het DSTS, over de begroting en over de verzelfstandiging van het Project W!J.

Op vrijdag 12 februari vond overleg plaats tussen Sophie van Bijsterveld, Peter Nissen, Frans Peperzak en Manuela Kalsky vanuit het DSTS en Marcel Becker, Thijs Caspers en Jan van Hooydonk vanuit het DPN. Op donderdag 28 april was er een tweede overleg, met Sophie van Bijsterveld, Peter Nissen en Frans Peperzak vanuit het DSTS en Marcel Becker en Thijs Caspers vanuit het DPN. In beide overleggen werd zowel inhoudelijk gesproken over het onderzoeksprogramma van het DSTS als financieel en organisatorisch over het DSTS als instituut. Op woensdag 28 september werd – als onderdeel van de voorbereidingen voor het nieuwe onderzoeksprogramma – specifiek over het onderzoek overlegd. Hierbij werd het DSTS vertegenwoordigd door Sophie van Bijsterveld, Peter Nissen, Frans Peperzak en Manuela Kalsky en het DPN door Marcel Becker, Thijs Caspers en Jan van Hooydonk.

3.2 Festiviteiten 800 jaar dominicanen

Het dominicaanse jubileumjaar liep van 7 november 2015 tot en met 21 januari 2017. Voor de bijdragen vanuit het onderzoek van het DSTS aan de festiviteiten rondom dit jubileum zie paragraaf 1.1.4.

Naast deze bijdragen werd op Nieuwwij.nl de serie voortgezet waarvoor dominicaanse Nederlanders werden geïnterviewd en verschenen er meer columns van lekendominicanen. De interviewserie werd gebundeld in een e-brochure, die in 2017 via de DSTS-website wordt gepubliceerd. Tanja van Hummel interviewde in totaal tien mensen uit de dominicaanse familie. Een aantal interviews zijn al in 2015 verschenen. In 2016 werden hieraan toegevoegd:

- Aalt Bakker, 'Hier mag ik werken'
- Leny Beemer o.p., 'Dominicaanse wereldburger'
- Theo Koster o.p., 'Kom op verhaal'
- Ruud van Gisteren, 'Wat bezielt me?'
- Bastiaan van den Berg, 'Zelfredzaamheid is een illusie'
- Jan van Duijnhoven o.p., 'Bij de soepbus leeft het evangelie'
- Ineke van Cuijk o.p., 'Rustpunt op de dag'
- Joy van der Werf o.p., 'Verenigd in verscheidenheid'

Verder werden er drie mensen uit de dominicaanse familie benaderd om op Nieuwwij.nl columns te publiceren. Tanja van Hummel begeleidde hen redactioneel. In 2016 leverde dit de volgende publicaties op:

Van Roy Clermons o.p.:

- 'De naakte waarheid', 14 januari
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/de-naakte-waarheid/>

- 'De schreeuwjezus', 1 juli
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/de-schreeuwjezus/>

Van Marianne Merckx o.p.:

- 'Hou op met preken', 18 februari
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/hou-op-met-preken/>
- 'Lef om te bidden', 19 april
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/lef-om-bidden/>

Van Theo Koster o.p.:

- 'God zegent ook homorelaties', 15 mei
<http://www.nieuwwij.nl/?s=God+zegent+ook+homorelaties>
- 'Ik ben geen nummer', 8 juni
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/ik-ben-geen-nummer/>
- 'Volmondig ja zeggen tegen wie je bent', 20 juli
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/volmondig-ja-zeggen-bent/>
- 'Gezien en aangesproken worden schept geluk', 26 augustus
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/gezien-en-aangesproken-worden-schept-geluk/>
- 'Wie mij ziet, ziet de vader', 23 september
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/mij-ziet-ziet-vader/>
- 'Kiezen voor het leven en daarom afscheid nemen van het lichaam', 14 oktober
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/kiezen-leven-en-daarom-afscheid-nemen-lichaam/>
- 'De omgang met vreemden versterkt het welzijn', 24 november
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/omgang-vreemden-versterkt-welzijn/>
- 'Eerlijk zijn doet wonderen', 13 december
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/eerlijk-doet-wonderen/>

Het afgelopen jaar was Tanja van Hummel namens het DSTS bij een aantal bijeenkomsten die ter gelegenheid van het jubileumjaar zijn georganiseerd:

- een symposium over grensdenken op zaterdag 23 januari, georganiseerd door de Dominicaanse Lekengemeenschap Nederland
- 'Dominicaans Filosoferen', lezing van Erik Borgman, georganiseerd door Radboud Reflects op 21 april
- De lezing van die Albino Barrera o.p., theoloog en econoom, op 20 mei gaf over de dominicaanse kijk op de ethiek van de economie. Deze lezing was georganiseerd door het DSTS en het Nijmegen Institute for Mission Studies

3.3 Landelijk Projectenoverleg van dominicaanse projecten

DSTS-directeur Manuela Kalsky is lid van het overleg van de coördinatoren van de dominicaanse projecten, het Landelijk Projectenoverleg (LPO). In 2016 kwam dit overleg één keer bij elkaar, op dinsdag 29 maart bij AdemInn te Rotterdam.

4 Project W!J en de multimediale website Nieuwwij.nl

4.1 Doelstelling

De medewerkers van Project W!J streven naar een samenleving waarin alle Nederlanders zich thuis voelen, ongeacht hun politieke, culturele of levensbeschouwelijke achtergrond. Zij bouwen aan een 'nieuw wij', dat niet op uitsluiting, maar op participatie van alle burgers is gericht. Het uitgangspunt hierbij is: verbind de verschillen!

De website Nieuwwij.nl wordt ingezet als communicatieplatform. Op dit platform wordt gepoogd de verschillen tussen mensen en hun meningen te verbinden. De website biedt plaats aan controversiële meningen, stimuleert de discussie en past wederhoor toe.

4.2 Verzelfstandiging van W!J

In 2016 is definitief een proces in gang gezet om W!J met ingang van 1 januari 2017 te verzelfstandigen. De website Nieuwwij.nl bestond al sinds 2009 als DSTS-project. Daarnaast zijn er in 2016 belangrijke stappen gezet in de ontwikkeling van 'offline'-activiteiten, die eraan moeten gaan bijdragen dat W!J in 2017 op eigen benen kan gaan staan. Met name over deze 'offline'-activiteiten is veel overleg gevoerd met geïnteresseerde fondsen, die de eerste periode van het verzelfstandigde W!J mede mogelijk moeten maken.

Meer informatie over de 'offline'-activiteiten vindt u in paragraaf 4.4.

4.3 W!J in 2016 online: de website Nieuwwij.nl

Het aantal bezoekers van Nieuwwij.nl steeg ook dit jaar weer en kwam uit op een gemiddelde van 77.000 unieke bezoekers per maand.

Nieuwwij.nl heeft ook in 2016 de actualiteit nauwlettend gevolgd, analyses gepubliceerd, kritische vragen gesteld, ontwikkelingen van achtergrond voorzien en verschillende stemmen laten horen over 'hot items'. Aan de orde kwamen onder andere de massale aanrandingen en berovingen in de oudejaarsnacht in Keulen; de aanslagen op de luchthaven van Zaventem en in de metro van Brussel; de mislukte staatsgreep in Turkije; de aanslagen in Istanbul; de verkiezing van Donald Trump tot president van de Verenigde Staten en de vluchtelingencrisis.

Ook was er veel aandacht op de site voor racisme en discriminatie, onder andere over Zwarte Piet en de in 2016 verschenen documentaire *Wit is ook een kleur* van Sunny Bergman. Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Lodewijk Asscher hield in een interview op Nieuwwij.nl een pleidooi voor het verleiden van mensen om zich in een ander te verplaatsen: empathie als antwoord op angst.

De toekomst van religie in Europa was een terugkerend thema op Nieuwwij.nl. Zo werd er een interview geplaatst met de Britse voormalige opperrabbijn Jonathan Sacks over zijn boek *Niet in Gods naam. Een pleidooi tegen religieus extremisme en*

geweld. Godsdienstfilosoof en oud-DSTS-onderzoeker Taede Smedes blogde over het vervagen van de grenzen tussen geloof en ongeloof. Nieuwwij.nl zorgde ook voor een briefwisseling tussen theoloog Hendro Munsterman en Harrie van den Akker, voorzitter van de Mariëburgvereniging, over de toekomst van de Rooms-Katholieke Kerk en vervolgde de interviewserie over 'progressief versus conservatief' in de kerken. Naar aanleiding van een van de uitzendingen van de talkshow van Jeroen Pauw schreef hoofdredacteur Chantal Suissa een open brief aan de presentator onder de titel 'Kap eens met het bashen van religie'. Met ruim 20.000 hits is dit het best gelezen artikel van 2016. In combinatie met andere brieven leidde dit ertoe dat Pauw op televisie toegaf dat hij genuanceerder had moeten zijn.

Theoloog des Vaderlands Janneke Stegeman en Alain Verheij, zelfbenoemd theoloog des Twitterlands, schreven in december voor Nieuwwij.nl het 'Manifest voor een christendom zonder moslimhaat'. De redactie van Nieuwwij.nl ontving vele tientallen reacties op dit manifest en diverse kranten besteedden er aandacht aan.

Nieuwwij.nl werkte als maatschappelijke partner mee aan het door Manuela Kalsky en André van der Braak geleide vierjarige NWO-onderzoeksprogramma over *multiple religious belonging*. De aan dit project verbonden onderzoekers publiceren regelmatig op Nieuwwij.nl. Daarnaast schrijven onderzoekers uit verschillende wetenschappelijke disciplines voor Nieuwwij.nl, onder wie Rik Torfs (Leuven), Leo Lucassen (Leiden), Birgit Meyer (Utrecht) en Peter-Ben Smit (VU). Zo was Nieuwwij.nl ook in 2016 een podium voor onderzoek en stond de website midden in het actuele wetenschappelijke debat over religie, zingeving, cultuur en diversiteit.

4.4 W!J in 2016 offline: W!J leert, W!J werkt, W!J adviseert

In 2016 is de basis gelegd voor drie offline pijlers, die verder ontwikkeld zullen worden:

- W!J leert: onderwijsprojecten op alle niveaus die uitsluiting aanpakken en ruimte creëren voor diversiteit.
- W!J werkt: ruimte voor identiteit, diversiteit en inclusiviteit op de werkvloer.
- W!J adviseert: advies en begeleiding op maat voor lokale projecten en initiatieven.

4.4.1 W!J leert

Het afgelopen jaar is 'W!J leert' actief geweest op een aantal scholen van de Helicon-groep. Op het Helicon VMBO Eindhoven is in september een driedaags project georganiseerd, waarbij vooroordelen tegen het licht werden gehouden en gesprekken werden gevoerd over diversiteit. De leerlingen bezochten een moskee, kregen bezoek van vluchtelingen en het COC. Ze deden ook mee in een theatervoorstelling over hokjesdenken.

Voor het Helicon MBO Eindhoven en MBO Tilburg organiseerde 'W!J leert' door het jaar heen zowel projectdagen over één thema als meerdaagse projecten. Het belangrijkste thema op deze voornamelijk witte scholen is de beeldvorming ten aanzien van nieuwkomers in het algemeen en moslims in het bijzonder. Hieraan werd aandacht besteed door 'storytelling' en door onder andere het bezoeken van

een moskee in de buurt. Door dicht bij de leefwereld van de jongeren te blijven, lukte het om een ander beeld tegenover de negatieve stereotypen te zetten.

Het Helicon VMBO Nijmegen reisde in oktober 2016 voor de negende keer naar Polen om daar Auschwitz te bezoeken. Vervolgens werden de deelnemende leerlingen opgeleid tot 'peertrainer'. In die rol verzorgden zij zelf lessen aan leerlingen uit andere klassen. Trainers van 'W!J leert' begeleidden dit project. Voor de docenten van alle Helicon-scholen werden er meerdere trainingdagen 'Effectief nuanceren' georganiseerd. In de komende periode zal 'W!J leert' ook aan de slag gaan in Putten (vmbo), Utrecht (mbo) en Amsterdam (vwo).

4.4.2 W!J werkt en W!J adviseert

Voor het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid organiseerde 'W!J adviseert' een sessie 'Effectief nuanceren'. Daarnaast vragen ministeries en fondsen met regelmaat om advies. Voor een kerkgenootschap ontwikkelt 'W!J werkt' op dit moment een training op maat. In het komende jaar zullen 'W!J werkt' en 'W!J adviseert' verder worden uitgebreid.

4.5 Nieuwwij.nl in samenwerkingsverbanden

In 2016 is er een aantal nieuwe samenwerkingsverbanden tussen Nieuwwij.nl en andere organisaties tot stand gekomen, dan wel verder uitgebouwd. Het betreft met name de samenwerking met het EO-televisieprogramma *De Nieuwe Wereld* (voorheen IKON), en later in het jaar met *Het Vermoeden*.

Tot september werd het EO/IKON-televisieprogramma *De Nieuwe Wereld* wekelijks op de zondagochtend uitgezonden. Nieuwwij.nl was, samen met De Nieuwe Liefde/De Rode Hoed, partner van dit programma. *De Nieuwe Wereld* wordt niet meer uitgezonden als talkshow, maar blijft bestaan als naam voor incidentele documentaireseries. Sinds september is *Het Vermoeden* terug op de zondagochtend.

4.6 Medewerkers Project W!J

Manuela Kalsky was als directeur van het DSTS eindverantwoordelijk voor Project W!J. Zij verrichtte pr-werkzaamheden en gaf lezingen. De fondsenwerving verzorgde ze samen met Agnes van der Sluijs en Chantal Suissa-Runne.

Chantal Suissa-Runne was in 2016 hoofdredacteur van Nieuwwij.nl. Greco Idema bekleedde de functie van eindredacteur. Tanja van Hummel had redactionele en coördinerende taken. Daarnaast is sinds 2015 ook Enis Odaci als redacteur voor Nieuwwij.nl werkzaam.

Agnes van der Sluijs en Chantal Suissa-Runne werkten in 2016 ook aan de opzet van 'W!J leert', 'W!J werkt' en 'W!J adviseert'.

5 European Project for Interreligious Learning (EPIL)

Sinds 2009 is het DSTS zowel inhoudelijk als organisatorisch betrokken bij het European Project voor Interreligious Learning (EPIL), dat opgericht werd in 2002. Dit internationale dialoogproject richt zich op islamitische en christelijke vrouwen. De bedoeling is om kennis van elkaars geloofsovertuigingen te bevorderen en elkaars cultuurhistorische achtergronden te leren verstaan. Er worden ervaringen uitgewisseld en er wordt samen gestudeerd om zo van verschillen te leren en deze voor de interreligieuze en interculturele dialoog vruchtbaar te maken.

De in EPIL participerende landen zijn op dit moment Oostenrijk, Bosnië-Herzegovina, Turkije en Nederland. EPIL heeft een internationaal bestuur met leden uit alle deelnemende landen. Het project omvat een studieprogramma van twee en een half jaar, waarbij de deelnemers elk half jaar gedurende een week bij elkaar komen in een van de deelnemende landen. Elk land vaardigt een evenredig aantal studenten af met een islamitische of christelijke achtergrond. De landelijke studententeams worden elk begeleid door twee academische begeleiders die hen het hele studietraject terzijde staan en tussentijds met hen bijeenkomen om leeropdrachten in eigen land uit te voeren.

Het bestuur van EPIL bestond in 2016 uit Sabiha Haskic-Husić (president, Bosnië-Herzegovina), Manuela Kalsky (vicepresident, Nederland), Wies Houweling (Nederland), Barbara Heyse-Schaefer (Oostenrijk) en Emel Topçu (Turkije). Coördinator van EPIL was Halima Husic (Bosnië-Herzegovina).

In 2015 is een nieuwe leergang van EPIL van start gegaan. De werving van de Nederlandse studentes is gedaan door Manuela Kalsky, in samenwerking met dr. Stella van de Wetering en dr. Geertje de Vries. Stella van de Wetering en Geertje de Vries traden bij de vorige EPIL-leergang op als begeleiders van de Nederlandse studentes en begeleiden ook de studentes van de nieuwe leergang.

In 2016 kwamen de Nederlandse studenten en begeleiders in het eerste weekend van april bij elkaar voor een *home module* die door iedere landelijke groep in eigen land werd gehouden. Het thema was 'Towards a Pedagogy of Religious Diversity'.

In de eerste week van oktober werd een EPIL-module gehouden in Wenen, met als thema 'Historic Memories and Present-Day Realities'. Stella van de Wetering ging als begeleider mee met de Nederlandse studentes. In deze week waren er lezingen van en ontmoetingen met wetenschappers en theologen van verschillende religieuze achtergronden, excursies naar kerken en moskeeën, dialoogactiviteiten en meditatieve momenten.

6 Publicaties, lezingen en andere activiteiten van de stafleden

6.1 Publicaties

6.1.1 Manuela Kalsky

Boeken

- Met André van der Braak (red.), *Tussen waarheid en wijsheid. De waarheidsvraag in het licht van religieuze diversiteit*. Amsterdam: Amsterdam University Press 2016.

Artikelen in boeken

- 'Tussen waarheid en wijsheid', in: *Tussen waarheid en wijsheid. De waarheidsvraag in het licht van religieuze diversiteit*. Amsterdam: Amsterdam University Press 2016, 243-260.
- 'Kommentar: Bausteine für eine dialogische Theologie', in: Katajun Amirpur, Thorsten Knauth, Carola Roloff, Wolfram Weisse (Hrsg.), *Perspektieven dialogischer Theologie. Offenheit in den Religionen und eine Hermeneutik des interreligiösen Dialogs*. Münster: Waxmann 2016, 335-343.
- 'Vertrauen schaffen in einer multikulturellen und multireligiösen Gesellschaft', in: Ursula Baatz, Gudrun Biffel, *Vertrauen in unsicheren Zeiten. Optionen für die Zukunft. Tagungsband zum Symposium Dürnstein 2016*. Krems: Edition Donau-Universität Krems 2016, 65-70.
- 'Een kerk die religieuze pelgrims omarmt', in: Jan Renkema, Leonie van Straaten (red.), *Kerk van de toekomst*. Amsterdam: Uitg. Sijbbolet 2016, 67-76.

Redactie tijdschrift

- Redacteur, met André van der Braak, *De Gruyter Open Theology, topical issue on multiple religious belonging*. Berlin: De Gruyter 2016.
<https://www.degruyter.com/view/j/opth.2017.3.issue-1/issue-files/opth.2017.3.issue-1.xml>.

Artikelen in tijdschriften

- 'Religieuze flexibiliteit in Nederland', in: *Filosofie* 26 (2016) 6, 18-22.
- Met Bart Mijland, 'Biocultureel pluralisme als toekomstperspectief. Van Happy Energy religie naar "Verbind de verschillen"', in: *Waardenwerk, Journal of Humanistic Studies* (2016) 66-67, 194-203.
- 'Flexible Believers in the Netherlands. A Paradigm Shift towards Transreligious Multiplicity', in: *De Gruyter Open Theology, topical issue on multiple religious belonging* (nog te verschijnen).
- Met Anke Liefbroer, André van der Braak, 'Multiple Religious Belonging among Visitors of Dominican Spiritual Centers in the Netherlands', in: *Journal of Contemporary Religion*, 2017 (nog te verschijnen).
- Met Joantine Berghuijs, Hans Schilderman, André van der Braak, 'Exploring Single and Multiple Religious Belonging', in: *Journal of Empirical Theology*, 2017 (nog te verschijnen).

- Met Joantine Berghuijs, Daan Oostveen, André van der Braak, 'Aspecten van belonging in multiple religious belonging', in: *Psyche & Geloof*, 2017 (nog te verschijnen).

Artikelen op internet

- 'Multiple religious affiliations and the future of protestantism', Conference Re-imagining Protestantisms: tent, temple and public square, PKN e.a. in samenwerking met Evangelische Akademie Wittenberg, Wittenberg, 16 april.
<http://cwmeurope.org/wp-content/uploads/2016/11/4-Kalsky-lecture.pdf>
- 'De ramadan-gedachte van Manuela Kalsky'. Gepubliceerd op *Humanislam*, 22 juni.
<http://humanislam.com/2016/06/ramadan-gedachte-van-manuela-kalsky/>.

Artikelen in dag- en weekbladen

- '...want jullie zijn zelf vreemdelingen geweest in Egypte', in: *Friesch Dagblad*, 5 maart 2016, 24-26.

6.1.2 André Lascaris

Publicaties op Meerdanikzelf.nl

- 'Individualisme: een romantische leugen', 4 januari 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/01/individualisme-een-romantische-leugen/>
- 'Oude mensen: zo is God nu aanwezig', 12 januari 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/01/oude-mensen-zo-is-god-nu-aanwezig/>
- 'Wijzen uit het Oosten of zondebok?', 19 januari 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/01/wijzen-uit-het-oosten-of-zondebok/>
- 'Bevrijd ons van de hulpgieren', 27 januari 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/01/bevrijd-ons-van-de-hulpgieren/>
- 'Wat doet de bank voor morgen?', 5 februari 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/02/wat-doet-de-bank-voor-morgen/>
- 'Het geweld van carnaval', 15 februari 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/02/het-geweld-van-carnaval/>
- 'De apostolische traditie en vriendschap', 19 februari 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/02/de-apostolische-traditie-en-vriendschap/>
- 'De Chinese wereldorde', 24 februari 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/02/de-chinese-wereldorde/>
- 'Ben je gelovig of een intellectueel?', 1 maart 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/03/ben-je-gelovig-of-een-intellectueel/>
- 'Ben je gelovig of een intellectueel? (2)', 10 maart 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/03/ben-je-gelovig-of-een-intellectueel-2/>
- 'Spiritueel leven, een bijzonder lichaam', 15 maart 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/03/spiritueel-leven-een-bijzonder-lichaam/>
- 'Klusjesman uit Nazareth in verzet', 23 maart 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/03/klusjesman-uit-nazareth-in-verzet/>
- 'Is het nu een viering of een concert?', 31 maart 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/03/is-het-nu-een-vinging-of-een-concert/>
- '800 jaar Orde, 500 jaar mensenrechten', 8 april 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/04/800-jaar-orde-500-jaar-mensenrechten/>

- 'Als barmhartigheid leidend wordt...', 13 april 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/04/als-barmhartigheid-leidend-wordt/>
- 'Luisteren met Ahmed Aboutaleb', 19 april 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/04/luisteren-met-ahmed-aboutaleb/>
- 'Darwin, Shakespeare, orde en chaos', 28 april 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/04/darwin-shakespeare-orde-en-chaos/>
- 'Verheerlijking kapitalisme ongepast', 4 mei 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/05/verheerlijking-kapitalisme-ongepast/>
- 'Kom vanavond met verhalen', 11 mei 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/05/kom-vanavond-met-verhalen/>
- 'Van strafrecht en herstelrecht', 18 mei 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/05/van-strafrecht-en-herstelrecht/>
- 'Kan middeleeuws denken ons helpen?', 24 mei 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/05/2360/>
- 'Amos Oz maakt Jezus een slappe figuur', 1 juni 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/06/amos-oz-maakt-jezus-een-slappe-figuur/>
- 'Europa geïsoleerd door mist', 2 juni 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/06/europa-geïsoleerd-door-mist/>
- 'Brexit wijst op diepe verweesdheid', 1 juli 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/07/brexit-wijst-op-diepe-verweesdheid/>
- 'Een erfenis van moed en liefde', 13 juli 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/07/een-erfenis-van-moed-en-liefde/>
- 'Erdogan, Trump en de publieke zaak', 22 juli 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/07/erdogan-trump-en-de-publieke-zaak/>
- 'Zorg om Amerikaanse geloofsbelijdenis', 4 augustus 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/08/zorg-om-amerikaanse-geloofsbelijdenis/>
- 'Juli en augustus: file der stichters', 13 augustus 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/08/juli-en-augustus-file-der-stichters/>
- 'Verliezen: einde van zinvol bestaan?', 18 augustus 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/08/verliezen-einde-van-zinvol-bestaan/>
- 'Leiden met invloed of met macht?', 5 september 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/09/leiden-met-invloed-of-met-macht/>
- 'Wat iets tot spel maakt, is de handicap', 13 september 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/09/wat-iets-tot-spel-maakt-is-de-handicap/>
- 'Vrede verbindt. Vijandschap ook', 16 september 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/09/vrede-verbindt-vijandschap-ook/>
- 'Politici zijn zondebokken', 26 september 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/09/politici-zijn-zondebokken/>
- 'Inquisitie: zoeken naar waarheid', 6 oktober 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/10/inquisitie-zoeken-naar-waarheid/>
- 'Autonomie: een te romantische waarde', 17 oktober 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/10/autonomie-een-te-romantische-waarde/>
- 'Voltooid leven is deel van het leven', 25 oktober 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/10/voltooid-leven-is-deel-van-het-leven/>

- 'Rechtvaardigheid vraagt nieuwe wegen', 1 november 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/11/rechtvaardigheid-vraagt-nieuwe-wegen/>
- 'Religie tussen waarheid en wijsheid', 4 november 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/11/religie-tussen-waarheid-en-wijsheid/>
- 'We gaan verhuizen!', 17 november 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/11/we-gaan-verhuizen/>
- 'Sacramenten als heilige scheikunde', 24 november 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/11/sacramenten-als-heilige-scheikunde/>
- 'Onze Vader: een vertaler is een verrader', 1 december 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/12/onze-vader-een-vertaler-is-een-verrader/>
- 'Ook de toekomst heeft charisma nodig', 19 december 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/12/ook-de-toekomst-heeft-charisma-nodig/>
- 'Kwetsbaar wonen als zegen', 23 december 2016
<http://www.meerdanikzelf.nl/2016/12/kwetsbaar-wonen-als-zegen/>

6.1.3 André van der Braak

Boeken

- Met Manuela Kalsky (red.), *Tussen waarheid en wijsheid. De waarheidsvraag in het licht van religieuze diversiteit*. Amsterdam: Amsterdam University Press 2016.

Artikelen in boeken

- 'Inleiding', in: *Tussen waarheid en wijsheid. De waarheidsvraag in het licht van religieuze diversiteit*. Amsterdam: Amsterdam University Press 2016, 7-24.
- 'De tweetalige waarheid van dual beloners', in: *Tussen waarheid en wijsheid. De waarheidsvraag in het licht van religieuze diversiteit*. Amsterdam: Amsterdam University Press 2016, 53-68.

Redactie tijdschrift

- Redacteur, met Manuela Kalsky, *De Gruyter Open Theology, topical issue on multiple religious belonging*. Berlin: De Gruyter 2016.
<https://www.degruyter.com/view/j/opth.2017.3.issue-1/issue-files/opth.2017.3.issue-1.xml>

Artikelen in tijdschriften

- 'Beyond "kusala" and "askuala"? Mindfulness and Buddhist Ethics', in: *International Journal of Psychotherapy* 20 (extra special issue) July 2016, 162-175.
- 'Multireligieuze bricolage-ritualiteit', in: *Laetare* 32 (2016) 3, 22-24.

Artikelen op internet

- 'Eckhart voor andersgelovigen', *Dominicanen.nl*, 20 maart
<http://www.dominicanen.nl/2016/03/eckhart-voor-andersgelovigen/>
- 'Expert meeting met Duitse dominicanen', *Dominicanen.nl*, 25 april
<http://www.dominicanen.nl/2016/04/expertmeeting-met-duitse-dominicanen/>

6.1.4 Tanja van Hummel

Artikelen op internet

- 'Een dominicaanse kijk op de economie', website DSTS, 20 mei
Verslag van de lezing van Albino Barrera o.p. op 20 mei
<http://www.dsts.nl/2016-0520-dominicaanse-kijk-op-economie.html>
- 'Boeddhistisch christen', website DSTS, 4 juni
Verslag van de lezing over Oshida van André van der Braak
<http://www.dsts.nl/2016-0604-lezing-oshida.html>
- 'De non en het meisje', website DSTS, 13 juni
Over de 'bijzondere vriendschap' tussen Holkje van der Veer o.p. en Tanja van Hummel
<http://www.dsts.nl/2016-0613-non-en-meisje.html>
- Kloosterkrant Huissen, 'DSTS - theologie midden in de samenleving', 25 november
Verslag van het symposium rondom *Tussen waarheid en wijsheid* in het Dominicanenklooster Huissen. Ook gepubliceerd op *Kloosterhuissen.nl*, 25 november
<https://www.kloosterhuissen.nl/nieuws/?ID=30>

6.1.5 Taede Smedes

Boek

- *God, iets of niets? De postseculiere maatschappij tussen geloof en ongeloof.*
Amsterdam: Amsterdam University Press 2016.

6.1.6 Matthias Kaljouw

Artikelen in tijdschriften

- 'Een zoektocht tussen uitersten: religie en waarheid in het onderwijs', in: *Tussen waarheid en wijsheid. De waarheidsvraag in het licht van religieuze diversiteit.*
Amsterdam: Amsterdam University Press 2016, 40-50.

6.1.7 Bart Mijland

Artikelen in tijdschriften

- Met Manuela Kalsky, 'Biocultureel pluralisme als toekomstperspectief. Van Happy Energy religie naar "Verbind de verschillen"', in: *Waardenwerk, Journal of Humanistic Studies* (2016) 66-67, 194-203.

6.2 Publicaties op Nieuwwij.nl

6.2.1 Manuela Kalsky

- '... jullie zijn zelf vreemdelingen geweest in Egypte', 9 maart
<http://www.nieuwwij.nl/verdieping/%EF%BB%BF-zelf-vreemdelingen-geweest-egypte/>

6.2.2 André Lascaris

- Recensie van *Veerkracht. Spiritueel leven met een bijzonder lichaam*, 3 april
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/recensie-veerkracht/>

6.2.3 André van der Braak

- 'Eckhart voor andersgelovigen', 20 maart
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/eckhart-voor-andersgelovigen/>,
- 'De universele mystiek van Meister Eckhart en Ibn Al-arabi', 13 april
<http://www.nieuwwij.nl/verdieping/universele-mystiek-meister-eckhart-en-ibn-al-arabi/>

6.2.4 Tanja van Hummel

- 'Grensdenken', 26 januari
Naar aanleiding van het symposium van de DLN met deze titel op 23 januari
<http://www.nieuwwij.nl/onderzoek/grensdenken/>
- 'Hier mag ik werken', 29 januari
Interview met Aalt Bakker
<http://www.nieuwwij.nl/interview/hier-mag-ik-werken/>
- 'Relativeer je eigen positie', 24 februari
Interview met René Dinklo o.p. in het kader van de serie 'conservatieven bestaan niet, progressieven evenmin' (een serie over het vinden van de verbinding tussen christenen)
<http://www.nieuwwij.nl/nieuws/relativeer-je-eigen-positie/>
- 'Een dominicaanse wereldburger', 8 maart
Interview met Leny Beemer
<http://www.nieuwwij.nl/nieuws/31425/>
- 'Kom op verhaal', 5 april
Interview met Theo Koster o.p.
<http://www.nieuwwij.nl/interview/kom-op-verhaal/>
- 'Neem de tijd en wees nieuwsgierig', 24 april
Verslag van de lezing 'Dominicaans filosofen' van Erik Borgman o.p. op 21 april
<http://www.nieuwwij.nl/nieuws/neem-tijd-en-wees-nieuwsgierig/>
- 'Wat bezielt me?', 26 mei
Interview met Ruud van Gisteren
<http://www.nieuwwij.nl/interview/wat-bezielt-me/>
- 'Zelfredzaamheid is een illusie', 29 juni
Interview met Bastiaan van den Berg
<http://www.nieuwwij.nl/interview/zelfredzaamheid-is-illusie/>
- 'Bij de soepbus leeft het evangelie', 17 augustus
Interview met Jan van Duijnhoven o.p.
<http://www.nieuwwij.nl/interview/soepbus-leeft-evangelie/>
- 'Recensie: God, iets of niets?', 21 september
Recensie van het boek *God, iets of niets?*, geschreven door Taede Smedes
<http://www.nieuwwij.nl/nieuws/recensie-god-iets-niets/>
- 'Rustpunt op de dag', 14 oktober
Interview met Ineke van Cuijck o.p.
<http://www.nieuwwij.nl/interview/rustpunt-op-dag/>
- 'Verenig de verscheidenheid', 24 oktober
Interview met Joy van der Werf o.p.
<http://www.nieuwwij.nl/interview/verenig-de-verscheidenheid/>

- 'Licht aan de gelovige horizon?', 1 november
Verslag van de Relibazaar van de Mariënburgvereniging, waar Manuela Kalsky een workshop verzorgde
<http://www.nieuwwij.nl/nieuws/licht-aan-gelovige-horizon/>
- 'Tussen waarheid en wijsheid', recensie van het boek, 16 november
<http://www.nieuwwij.nl/nieuws/waarheid-en-wijsheid/>

6.2.5 Taede Smedes

- 'David Bowie: Icoon van een vloeibare samenleving en religieus zoeker', 11 januari
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/david-bowie-icoon-van-een-vloeibare-samenleving-en-religieus-zoeker/>
- 'Naar een postchristelijke samenleving met een posttheïstisch geloof', 13 maart
commentaar op het onderzoek *God in Nederland: 1966-2015*
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/naar-postchristelijke-samenleving-post-theïstisch-geloof/>
- 'Het wonderlijke blijft ongrijpbaar', , 22 maart
interview met Frank van Roermund
<http://www.nieuwwij.nl/interview/frank-van-roermund-wonderlijke-ongrijpbaar/>
- 'Religie verandert maar verdwijnt niet: mijn jaar bij het DSTS', 15 april
<http://www.nieuwwij.nl/onderzoek/religie-verandert-verdwijnt-jaar-dsts/>
- Recensie van het boek *Meister Eckhart. Op zoek naar de goddelijke essentie* van Alois Haas, 15 mei
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/recensie-meister-eckhart-op-zoek-naar-goddelijke-essentie/>
- Recensie van het boek *Mijn heldere afgrond. Overpeinzingen van een moderne gelovige* van Christian Wiman, 18 mei
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/recensie-heldere-afgrond-overpeinzingen-moderne-gelovige/>
- 'Jan Bor rekt af met alles wat stinkt naar zen en religie', 23 mei
recensie van het boek *OnZen* van Jan Bor
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/jan-bor-rekt-af-alles-stinkt-naar-zen-en-religie/>
- Verslag gesprek Taede Smedes en Jan Bor over *OnZen*, 5 juli
<http://www.nieuwwij.nl/interview/verslag-gesprek-taede-smedes-en-jan-bor/>
- 'Stil en onuitsprekelijk bewegen tussen kunst en mystiek', 21 november
Recensie van het boek *De stilte en het onuitsprekelijke* van Antoon Van den Braembussche
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/stil-en-onuitsprekelijk-bewegen-kunst-en-mystiek/>
- 'Eindelijk is God dood. We kunnen opnieuw geloven!' 7 december
Interview met Cyrille Vael
<http://www.nieuwwij.nl/interview/eindelijk-is-god-dood-we-kunnen-opnieuw-geloven/>

6.2.6 Matthias Kaljouw

- 'Bedreigt religie in het onderwijs de samenleving?', 12 april
<http://www.nieuwwij.nl/interview/bedreigt-religie-onderwijs-samenleving/>

6.2.7 Bart Mijland

- 'Duurzame verbindingen', 28 april
Over zijn tijd als onderzoeker bij het DSTS
<http://www.nieuwwij.nl/onderzoek/duurzame-verbindingen/>
- 'Waar zijn de kerken in de strijd tegen racisme?', 8 november
Verslag van de Schillebeeckx-lezing op 7 november met Mpho Tutu e.a.
<http://www.nieuwwij.nl/opinie/kerken-strijd-racisme/>

6.3 Recensies van DSTS-uitgaven

6.3.1 Recensies van *God, iets of niets?*

- *Friesch Dagblad*, 24 september
- *Het Goede Leven*, 27 september
<http://www.hetgoedeleven.com/2016/09/27/taede-smedes-zoekt-zijn-weg-in-de-geloofstaal/>
- *Van goden en mensen*, 3 oktober
<https://godenenmensen.wordpress.com/2016/10/03/van-geloof-en-wetenschap-naar-religieus-atheisme-god-iets-of-niets/>
- *Trouw*, 5 oktober
<http://marijkelaurence.nl/taede-smedes-en-het-raadsel-van-de-religieuze-atheist/>
- *Lazarus Magazine*, 18 oktober
<http://www.lazarusmagazine.nl/2016/10/taede-smedes-god-iets-niets-kierkegaard/>
- *Reformatorisch Dagblad*, 26 oktober
<http://www.rd.nl/boeken/vervagende-grenzen-tussen-geloof-en-ongeloof-1.1138926>
- *Civis Mundi Digitaal* no. 41, november
<http://www.civismundi.nl/index.php?p=artikel&aid=3163>
- *CW: Nieuws- en opinieblad voor gelovig Nederland*, 11 november
online te vinden op
<http://www.opengeloven.net/files/boekb%20God,%20iets%20of%20niets.docx>
- *Zinweb*, 28 november
<http://zinweb.nl/recensie-god-iets-niets-taede-a-smedes/>
- *Nederlands Dagblad*, 2 december
<https://www.nd.nl/nieuws/boeken/posttheisten-geloven-in-god-iets-en-niets.2398417.lynkx>
- *De Bezieling*, 7 december
<http://www.debezieling.nl/in-het-suizen-van-de-stilte-leegte-als-vindplaats-van-god/>

6.4 Lezingen en presentaties

6.4.1 Manuela Kalsky

- 'Flexibel geloven', lezing voor NPB-gemeente Wassenaar, 19 januari
- 'Flexibel geloven', lezing voor Kerkplein 7 (met Frieda Pruim), Apeldoorn, 3 februari
- Pitch bij vijfjarig jubileum De Nieuwe Liefde, Amsterdam, 11 februari
- 'Flexibel geloven', lezing voor gemeente Vrijzinnigen Bennekom, 14 februari
- Kloostertafelgesprek over 'Multireligieus zijn', Dominicanenklooster Huissen, 18 februari

- Studieweekend 'Mrb en rituelen', Dominicanenklooster Huissen, 19-21 februari (met André van der Braak)
- 'Toekomst van vrijzinnigheid', lezing voor De Sprang, Vrijzinnigen Velp, Velp, 28 februari
- Workshop 'startups in religieuze netwerken', lustrumconferentie 'Guide to the network society', VU, Amsterdam, 18 maart
- 'Flexibel geloven – zingeving voorbij de grenzen van religies', lezing voor 'Wetenschap in de wijk', Amsterdam, 15 maart
- Workshop 'Gelovig christen in een post-christelijke Nederlandse samenleving' op Relibazaar 'Toekomst van een illusie?', Mariënburgvereniging, Utrecht, 29 oktober
- Deelname aan panel bij boekpresentatie *God, iets of niets?* en *Tussen waarheid en wijsheid*, SPUI25, Amsterdam, 16 november
- Lezing op symposium VOS/ABB, Amersfoort, 23 november
- 'Flexibel geloven in complexe tijden', lezing bij Nationale Leiderschapsleergang, Comenius Leergang, Groot Warnsborn, Arnhem, 25 november
- Lezing bij boekpresentatie *Caleidoscopia. Spelen met diversiteit, theorie, praktijk en ervaring*, Hogeschool van Amsterdam, 25 november.

6.4.2 André van der Braak

- Studieweekend 'Mrb en rituelen', Dominicanenklooster Huissen, 19-21 februari (met Manuela Kalsky)
- Kloosterlezing: 'Meister Eckhart – filosoof van het Niets', Dominicanenklooster Zwolle, 17 maart
- 'De universele mystiek van Meister Eckhart en Ibn Al-arabi', lezingencyclus dominicanen en de ontmoeting met andere culturen en tradities, Dominicanenklooster Huissen, 9 april
- Vincent Shigedo Oshido en de wereld van het boeddhisme, Lezingencyclus Dominicanen en de ontmoeting met andere culturen en tradities, Dominicanenklooster Huissen, 4 juni
- Lezing op symposium 'Universele Gnosis: De religie van het denken in de 21ste eeuw', Stichting Rozenkruis, 18 juni
- Lezing 'Religie na de dood van God', Felix & Sofie, Perdu, Amsterdam, 20 september
- Eckhart-weekend, Dominicanenklooster Huissen, 16-18 september (met Marcel Braekers en Welmoed Vlieger)
- Boekpresentatie *Tussen waarheid en wijsheid*, Dominicanenklooster Huissen, 30 oktober.
- *God, iets of niets?* en *Tussen waarheid en wijsheid*. Boekpresentaties in samenwerking met Amsterdam University Press, Spui 25, 16 november

6.4.3 Tanja van Hummel

- Debatworkshop (namens het DSTS en Nieuwwij.nl) voor het bedrijfsuitje van de KNR, Amstelhoven/Corvershof, Amsterdam, 16 september

6.5 Academische activiteiten

6.5.1 Manuela Kalsky

Bijzondere leerstoel

Twee dagen per week bijzonder hoogleraar Edward Schillebeeckx-leerstoel voor Theologie en Samenleving, Faculteit der Godgeleerdheid, VU Amsterdam.

Papers op conferenties en internationale lezingen

- 'Vertrauen schaffen in einer multikulturellen und multireligiösen Gesellschaft: Das multimediale Website-Projekt Nieuwwij.nl in den Niederlanden', Symposium 'Vertrauen in unsicheren Zeiten. Optionen für die Zukunft', NFB, Dürnstein (Oostenrijk), 11-12 maart.
- 'Multiple religious affiliations and the future of protestantism', Conference Re-imagining Protestantisms: tent, temple and public square., PKN e.a. in samenwerking met Evangelische Akademie Wittenberg, Wittenberg, 16 april.
- *Keynote speech* 'Identität und interreligiöser Dialog' tijdens Fachtagung Religiöse Identität im Dialog, Akademie der Weltreligionen der Universität Hamburg/Pädagogisch-Theologischen Institut der Nordkirche /Landesinstitut für Lehrerbildung und Schulentwicklung, Hamburg, 24 mei.
- 'Die Suche nach einem "neuen Wir". Der interreligiöse Dialog als theologische und gesellschaftliche Herausforderung', hoofdlezing in reeks 'Religionen und Dialog in der Stadt Hamburg', Rathaus, Hamburg, 9 juni.
- Deelname *expert meeting* Akademie der Weltregionen, onderzoeksgroep 'Dialogical Theology', University of Oslo, 14-17 juni.
- Inleiding voor gespreksgroep met feministische theologen over de huidige situatie in Nederland en implicaties hiervan voor feministische theologie, Hamburg, 5 juli.
- *Expert meeting*: Relatie tussen empirisch en hermeneutisch onderzoek (mrb-onderzoek) in relatie tot het onderzoeksproject 'Religions in Dialogue' van de Akademie der Weltreligionen, Universiteit Hamburg, 6 juli.
- Co-referaat bij referaat Ulrich Engel, symposium 'Auf der Suche nach einem neuen WIR', Institut M.-Dominique Chenu/Philosophisch-Theologischen Hochschule Münster, Don Bosco Haus, Wenen, 14-16 september (afsluitend symposium van het onderzoeksprogramma 'Gemeinschaft und Individualisierung').
- *Breakout session* 'Building Stronger Links between Religious and Secular Peacebuilders', Gallaudet University, Washington DC, 22 september.
- *Breakout session* 'International Media and Communications Strategies to combat Intolerance', Sixth Annual President's Interfaith and Community Service Campus Challenge, Gallaudet University, Washington DC, 23 september.
- 'Multimedia, Multiple Religious Identity and Interreligious Dialogue', Herrenhausen Conference 'Religious Pluralisation - A Challenge for Modern Societies', Universität Hamburg/VolkswagenStiftung, Schloss Herrenhausen, Hannover, 6 oktober.
- Lezing en workshop over de interreligieuze dialoog in Nederland, Fundacja Dom Pokoju (Stichting Huis van de Vrede), Wroclaw (Polen), 18 oktober

Deelname aan conferenties en bijeenkomsten

- Vergaderingen VU-hooglerarenberaad, VU-afdelingsvergaderingen Beliefs and Practices, VU-research seminars Beliefs and Practices.
- Bijdrage aan afscheid prof. dr. Hans Reinders, 11 februari.
- NOSTER-conferentie en lancering van de Netherlands Academy of Religion (NAR, KNAW), VU, 25 oktober

6.5.2 André van der Braak

Deelname aan conferenties en bijeenkomsten

- *Expert meeting multiple religious belonging* met Ulrich Engel e.a. dominicanen en kapucijnen uit Duitsland, Vrije Universiteit, 15 april
- Lezing Albino Barrera, 'A dominican view on economics', parochiecentrum Effata, Nijmegen, 20 mei
- Symposium 800 jaar dominicanen, Nijmegen, 27 mei

6.6 Media

6.6.1 Manuela Kalsky

Televisie

- Gesprek met Rik Torfs (Universiteit Leuven), *De Nieuwe Wereld*, EO, 27 maart
- Medewerking als expert aan RTL4-programma *Married at first sight* (serie uitzendingen in 2017)
- Te gast in *Het Vermoeden*, EO, 6 november, <https://www.facebook.com/hetvermoedentv/>

Theologisch Elftal Trouw:

- 'Heb de vreemdeling lief, of je wilt of niet', 22 januari
- 'Allemaal zzp'ers in het geloof', 18 maart
- 'Oordeel niet te snel over Erdogan', 27 mei
- 'Glossy Katja Schuurman, De Dood', 10 november

Overige interviews

- 'Manuela Kalsky: maatschappelijk partner en onderzoeker tegelijk'. Portret in 'Religie in de moderne samenleving', in: *Nieuwsbrief NWO*, juni 2016. <http://www.nwo.nl/onderzoek-en-resultaten/programmas/religie+in+de+moderne+samenleving/nieuwsbrief/manuela+kalsky+maatschappelijk+partner+en+onderzoeker+tegelijk>
- 'We moeten onze eigen vooroordelen en angsten onder ogen zien', interview op *Nieuwwij.nl*, 16 september. <http://www.nieuwwij.nl/interview/manuela-kalsky-eigen-vooroordelen-en-angsten/>
- 'A Discussion with Manuela Kalsky, Vrije Universiteit'. Interview in het kader van het International Higher Education Interfaith Leadership Forum, Berkley Center, Georgetown University, Washington DC, 19 september 2016. <https://berkleycenter.georgetown.edu/interviews/a-discussion-with-manuela-kalsky-vrije-universiteit>

- ‘Praat over je geloof, ook op je werk’, in: *Ad Valvas*, 23 november.
<http://www.advalvas.vu.nl/nieuws/%E2%80%98praat-over-je-geloof-ook-op-je-werk%E2%80%99>

6.6.2 André van der Braak

Televisie

- Interview ‘Witteman zoekt het geluk’, *Yoga*, 2 december

6.6.3 Taede Smedes

Interviews in kranten en tijdschriften

- ‘De werkelijkheid is goed zoals ze is’, in: *Volzin* 15 (2016) 9, 6-9
<http://www.zuivelzicht.nl/images/e-magazine/vz1609-10450/index.html>
- ‘Het geloof van de religieus atheïst’, in: *Trouw*, 16 september
<http://www.trouw.nl/tr/nl/5091/Religie/article/detail/4380190/2016/09/20/Het-geloof-van-de-religieus-atheist.dhtml>
- ‘We lijden aan religiestress’, in: *De Standaard*, 19 oktober
http://www.standaard.be/cnt/dmf20161026_02541806

Interviews op internet

- Nogmaals *OnZen*, interview op Nieuwwij.nl, 5 juli
<http://www.nieuwwij.nl/interview/nogmaals-onzen/>
- ‘Religieuze impuls van mensen verdwijnt niet’, interview op Nieuwwij.nl, 13 november
<http://www.nieuwwij.nl/interview/religieuze-impuls-van-mensen-verdwijnt-niet/>
- ‘Niet alle atheïsten zijn nihilisten’, Zinweb, 6 november
<https://archieff.zinweb.nl/atheïsten-nihilisten/>

6.7 Lidmaatschappen en werkgroepen

6.7.1 Manuela Kalsky

- Interreligious Conference of European Women Theologians (ICETH)
- European Society of Women in Theological Research (ESWTR)
- American Academy of Religion (AAR)
- Landelijk onderzoeksnetwerk van het Expertisenetwerk gender en religie (IWFT)
- Werkgroep Overleg Instituten (WOI) van de Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR)
- Landelijk Projectenoverleg (LPO) van dominicaanse projecten
- Interuniversitaire werkgroep ‘Pluralisme en dialoog’
- Halfjaarlijks Overleg Dominicuskerk, Amsterdam

6.7.2 André Lascaris

- Lid werkgroep Girard Studiekring, Amsterdam
- Conference for Violence and Religion (COVER)
- Werkgenootschap van Katholieke Theologen in Nederland
- Europese Vereniging voor Katholieke Theologie
- Commissie Werving Nederlandse Provincie van de Dominicanen

6.8 Besturen, redacties en adviesgroepen

6.8.1 Manuela Kalsky

- International Advisory Board van het onderzoeksproject 'Religion und Dialog', Akademie der Weltreligionen, Universität Hamburg. Samen met em. prof. dr. Paul Knitter (Union Theological Seminary, New York), prof. dr. Perry Schmidt-Leukel (Münster), prof. dr. Reinhold Bernhardt (Basel) en prof. dr. Volker Küster (Mainz).
- Lid redactieraad *Tijdschrift voor Theologie*
- Lid redactieraad *Ophef*
- Vicevoorzitter bestuur European Project for Interreligious Learning (EPIL).

7 Staf en Bestuur DSTS

7.1 Staf en directie

In 2016 bestond de staf uit:

Vaste stafleden:

- prof. dr. Manuela Kalsky, directeur (1 fte)
- dr. Heleen Ransijn, office manager (0,78 fte)
- dr. André Lascaris (incidenteel)

Tijdelijk staflid:

- Tanja van Hummel MA (0,3 fte)

Freelance onderzoeker:

- prof. dr. André van der Braak (0,33 fte)

Tijdelijke onderzoekers:

- dr. Taede Smedes (0,5 fte) tot en met 31 januari
- Matthias Kaljouw MA (0,33 fte) tot en met 31 januari
- Bart Mijland MA (0,4 fte) tot en met 31 januari
- Anke Liefbroer MA (0,5 fte) van 1 april tot en met 31 december

Medewerkers op afstand:

- Marlies Geuns/Administratiebureau T.M. Kersten, financiële administratie
- Karel Peijnenborg/Carine Dingemans, ICT-ondersteuning

De leiding van het DSTS en van Project W!J was in handen van Manuela Kalsky. In haar functie als directeur van het DSTS nam zij deel aan de vergaderingen van het DSTS-bestuur, de bijeenkomsten van het dagelijks bestuur en bijeenkomsten met het Dominicaans Platform Nederland (DPN). Zij droeg de verantwoordelijkheid voor Project W!J, inclusief de fondsenwerving. Bij dit laatste werd zij in 2016 ondersteund door Chantal Suissa-Runne en Agnes van der Sluijs.

7.1.1 Stageplaatsen bij het DSTS

Van februari tot en met juli 2016 liep Emma Binnendijk stage bij Nieuwwij.nl, in het kader van haar researchmaster religiewetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam. Haar aandachtsgebieden waren de 'Sunday Assembly' en het thema 'humor en religie'.

Emma Binnendijk heeft hierover een aantal artikelen gepubliceerd op Nieuwwij.nl.

7.2 Bestuur

Samenstelling van het bestuur in 2016:

- prof. dr. Peter Nissen (voorzitter tot en met september)
- ing. Frans Peperzak (penningmeester)
- Pia Wolthuis (secretaris)
- prof. dr. Sophie van Bijsterveld (voorzitter sinds oktober)

- Hannie van Dijk
- drs. Herman Kaiser
- mr. Hendrik Vis

Prof. dr. Sophie van Bijsterveld volgde in september 2016 prof. dr. Peter Nissen op als bestuursvoorzitter.

Het bestuur vergaderde in 2016 vijf maal: op 2 maart, 19 mei, 29 juni, 7 september en 9 november. Alle bestuursbijeenkomsten vonden plaats in 's Hertogenbosch. Tussentijds vond regelmatig overleg via de mail plaats tussen het dagelijks bestuur en de directeur van het DSTS.

Vaste punten van overleg waren:

- Opstellen financieel jaarverslag 2016 en begroting 2017.
- Voortgang van het DSTS-onderzoeksprogramma en het daarmee verbonden NWO-onderzoeksprogramma over *multiple religious belonging* aan de Vrije Universiteit.
- Voorbereiding van nieuwe bundels en activiteiten.
- Voortgang van Project W!J.
- Werkzaamheden van de directeur als hoogleraar op de Edward Schillebeeckx-leerstoel aan de VU.
- Contacten met de dominicaanse beweging in Nederland en met De Nieuwe Liefde te Amsterdam.

Bijzondere aandacht kregen dit jaar:

- Het nieuwe onderzoeksprogramma van het DSTS.
- Het achtste eeuwfeest van de dominicanen.
- De verzelfstandiging van Project W!J.
- Het versterken van de internationale contacten.
- Het gasthoogleraarschap van Manuela Kalsky aan de universiteit van Hamburg.

DSTS-voorzitter Peter Nissen was in 2016 tevens voorzitter van het curatorium van de Edward Schillebeeckx-leerstoel aan de VU, dat op 4 februari vergaderde. Tussentijds vond overleg plaats met De Nieuwe Liefde te Amsterdam, de mede-instellende instantie van de leerstoel, over de continuering van de samenwerking. Bijzondere aandacht kregen de inbreng vanuit de leerstoel in het onderwijsprogramma van de VU en de inzet van de leerstoelhouder voor de VU-publieksactiviteit 'Religie doet ertoe'.

Er is ook een aantal malen overleg geweest tussen het bestuur van het DSTS en het Dominicaans Platform Nederland (DPN). Meer hierover is te lezen in paragraaf 3.1.

8 Vooruitblik

2017 wordt een jaar van einde en begin. Project WIJ, ruim acht jaar geleden door het DSTS en het ministerie van VROM opgericht en door DSTS-directeur Manuela Kalsky geleid, is per 1 januari 2017 verzelfstandigd en overgedragen aan Stichting Nieuw Wij. Het is de bedoeling dat Nieuw Wij met behulp van een aantal fondsen binnen drie jaar op eigen benen kan staan. Een spannend proces, waarvan de uitkomst alles behalve zeker is. Als voorzitter van Stichting Nieuw Wij zal Manuela Kalsky samen met de nieuwe zakelijk leider, Reinoud Beimers, dit proces begeleiden.

Eveneens komt in 2017 een einde aan de twee onderzoeksprojecten naar *multiple religious belonging*, waarbij het DSTS betrokken is en waaraan Manuela Kalsky als directeur/onderzoeker en bijzonder hoogleraar aan de Vrije Universiteit leiding geeft, samen met hoogleraar André van der Braak. Op 23 mei vindt de officiële afsluiting plaats van het DSTS-onderzoeksprogramma 'Meervoudige religieuze binding als toekomstperspectief voor religie in Nederland?' in De Nieuwe Liefde te Amsterdam. Het avondvullende programma is gewijd aan het onderzoeksthema 'multireligiositeit in Nederland' met als hoogtepunt de presentatie van de glossy *MiX*, uitgereikt aan schrijfster Rosita Steenbeek en uitgegeven door Amsterdam University Press. Hierin zijn zowel de uitkomsten van het DSTS-onderzoek bij dominicaanse vormingscentra in Huissen, Zwolle en Rotterdam te vinden als die van het NWO-onderzoeksprogramma naar *multiple religious belonging*, dat via de Edward Schillebeeckx-leerstoel aan de VU plaatsvindt. Dat onderzoeksprogramma eindigt in december 2017.

Maar elk einde is vaak ook het begin van iets nieuws. Zo ook op het DSTS. Per 1 juli gaat het nieuwe onderzoeksproject 'Theologie van het goede leven voor allen: bijdragen vanuit dominicaans en transreligieus perspectief' van start. Wederom gaat het om een vier jaar durend project. In paragraaf 1.2 van dit jaarverslag werd al een tipje van de sluier opgelicht. Het belooft opnieuw een spannend project te worden, met medewerking van dominicanen en wetenschappers van verschillende religies uit binnen- en buitenland.

De Edward Schillebeeckx-leerstoel voor Theologie en Samenleving bestond op 1 januari 2017 vijf jaar en is aan zijn tweede periode toe. 2017 staat geheel in het teken van de afronding van het NWO-onderzoek en het schrijven van een monografie met de resultaten van dit vierjarige onderzoek.

Alle ontwikkelingen kunt u volgen via de nieuwe DSTS-website, die in de maand maart wordt gelanceerd, samen met een nieuwe logo. Last but not least valt er ook in bestuurlijk opzicht een einde en een nieuw begin te melden. In het voorjaar neemt het bestuur afscheid van Peter Nissen en Pia Wolthuis-Flik. Beiden hebben het DSTS als voorzitter en secretaris een grote dienst bewezen, waarvoor veel dank. Twee nieuwe bestuursleden lopen zich warm om zich voor het DSTS in te zetten. Alles gaat door, of misschien zou je in het huidige tijdsgewicht eerder moeten zeggen: alles vloeit voort – ook op het DSTS.